

۱۳۷۹ / ۱۲ / ۲۰

بسمه تعالی

دانشگاه شهید بهشتی

دانشکده حقوق

پایان نامه برای دریافت درجه فوق لیسانس در رشته حقوق

جزا و جرم شناسی

موضوع: بررسی فرایند جرم انگاری قاچاق مواد هسته ای و پرتوزا در

حقوق جزای بین الملل

استاد راهنما: دکتر علی حسین نجفی ابرند آبادی

استاد مشاور: دکتر محمدعلی اردبیلی

نگارش: قهرمان عیسی زاده

سال ۷۸ - ۱۳۷۷

۸۸۱۹ -

۷۳۱۳۴۷

ثمره این تحقیق را تقدیم می کنم به:
روان پاک پدرم "میراث هشیاری و تلاش"
یاد مادرم "تندیس مهر و آرامش و امنیت"
همسرم "همره نستوه تمامی لحظه هایم"
فرزندم "شایان تمامی آرزوهایمان"

۳/۳۴۷

فهرست مطالب

پیش‌گفتار.....	۱
مقدمه.....	۴
بخش اول : آغاز فرایند جرم‌انگاری قاچاق مواد هسته‌ای و پرتوزا و عوامل مؤثر آن.....	۱۶
مقدمه.....	۱۷
فصل اول: نقش عوامل نظری و تحولات در اندیشه فلسفی - کیفی در جرم‌انگاری قاچاق مواد	
هسته‌ای و پرتوزا.....	۲۳
مبحث نخست: نگاهی نو به مفهوم بزهکاری و جرم‌انگاری.....	۲۵
گفتار اول: بزهکاری در نگاهی نوین.....	۲۵
گفتار دوم: جلوه‌های جدید جرم‌انگاری در حوزه حقوق بشر.....	۲۷
گفتار سوم: افق‌های نظری نوین در مفهوم جرم‌انگاری.....	۳۱
مبحث دوم: ضرورت یا عدم ضرورت توسل به جرم‌انگاری.....	۳۲
گفتار اول: تشخیص سطوح رفتارهای ناهنجار در ضرورت جرم‌انگاری.....	۳۳
گفتار دوم: عدم ضرورت توسل به جرم‌انگاری.....	۳۷
فصل دوم: نقش عوامل عینی و تدابیر واکنشی - پاسخگویی در جرم‌انگاری قاچاق مواد هسته‌ای و پرتوزا.....	
مقدمه.....	۴۰
مبحث نخست: واقعیات و تدابیر واکنشی بین‌المللی در برخورد با پدیده قاچاق مواد هسته‌ای و پرتوزا.....	
گفتار اول: طلیعه توجه بین‌المللی به قاچاق مواد هسته‌ای و پرتوزا.....	۴۳
گفتار دوم: مصادیق برخورد بین‌المللی با قاچاق مواد هسته‌ای و پرتوزا.....	۴۶
الف) طرح کنوانسیون جهانی تحریم تروریسم هسته‌ای.....	۴۶
ب) کنوانسیون جهانی ایمنی فیزیکی مواد هسته‌ای پرتوزا.....	۴۸

مبحث دوم: رویکرد آژانس بین المللی انرژی هسته ای (اتمی) نسبت به جرم انگاری قاچاق مواد

هسته ای و پرتوزا..... ۵۳

گفتار اول: مجاری تصمیم گیری در آژانس بین المللی انرژی اتمی نسبت به قاچاق مواد هسته

ای و پرتوزا..... ۵۴

الف) شورای حکام آژانس بین المللی انرژی اتمی..... ۵۵

ب) اجلاس عمومی آژانس بین المللی انرژی اتمی..... ۵۵

گفتار دوم: مصادیق و ابراز برخورد آژانس بین المللی انرژی اتمی با قاچاق مواد هسته ای و

پرتوزا..... ۵۶

الف: مصادیق و موارد مقابله آژانس با قاچاق مواد هسته ای و پرتوزا از طریق صدور قطعنامه ها

۱- الف): درخواست آژانس از اعضا بر تدارک تدابیر ضروری برای مبارزه با قاچاق مواد هسته ای

و پرتوزا(سال ۱۹۴۴ اجلاس عمومی قطعنامه GC/30/RES/15)..... ۵۷

۲- الف) ایجاد مرکز آمار و اطلاعات قاچاق مواد هسته ای و پرتوزا(سال ۱۹۹۵ شورای حکام

سند GOV/2773)..... ۵۷

۳- الف) اعلام حمایت از طرح و بیانیه مسکو در امر مقابله با قاچاق مواد هسته ای و پرتوزا

(سال ۱۹۹۶ قطعنامه GC/40/RES/17)..... ۵۸

۴- الف) استقبال از برنامه مبارزه با قاچاق مواد هسته ای در نشست دنور ژاپن و تداوم برنامه

آژانس(سال ۱۹۹۷ قطعنامه GC/41/RES/17)..... ۵۸

۵- الف) اعلام همکاری با شورای اروپا، انترپول، سازمان گمرکات جهانی و سازمان ملل متحد

در امر مبارزه با قاچاق مواد هسته ای و پرتوزا(سال ۱۹۹۸ قطعنامه GC/42/RES/18)..... ۵۸

۶- الف): تأسی به کنوانسیون ایمنی فیزیکی مواد هسته ای ۱۹۹۸ و کنوانسیون تحریم

تروریسم هسته ای و ارائه نظرات اصلاحی به مجمع عمومی سازمان ملل متحد(سال ۱۹۹۹ قطعنامه

GC/43/RES/18)..... ۵۹

ب): مصادیق تدارکاتی آژانس بین المللی انرژی اتمی برای برخورد با قاچاق مواد هسته ای و

پرتوزا از طریق طرحها و برنامه ها..... ۵۹

۱- ب): موضع آژانس بین المللی انرژی اتمی نسبت به طرح کنوانسیون جهانی تروریسم هسته

ای..... ۶۰

۲- ب): طرح معاهدتی آژانس بین المللی انرژی اتمی با WOD, INTERPOL برای پیش گیری،

کشف و پاسخگویی به قاچاق مواد هسته ای و پرتوزا..... ۶۰

۳- ب): طرح همکاری با اتحادهای منطقه ای برای تحریم و تحدید سلاح و مواد هسته ای و

پرتوزا..... ۶۱

۴- ب): برنامه پادمانهای هسته ای و مبادله اطلاعات و آموزشهای لازم برای مقابله با بحرانهای

هسته ای..... ۶۱

مبحث سوم: وضعیت کشور ایران در قبال قاچاق مواد هسته ای و پرتوزا..... ۶۲

گفتار اول: عضویت دولت ایران در آژانس بین المللی انرژی اتمی و قبول تعهدات آن. ۶۳

گفتار دوم: الحاق ایران به قرارداد منع گسترش سلاح اتمی (NPT) و سایر قراردادهای مرتبط با

استفاده صلح آمیز از مواد هسته ای و پرتوزا..... ۶۴

گفتار سوم: خلاء تقنینی برای مقابله با قاچاق مواد هسته ای و پرتوزا در ایران..... ۶۹

جمع بندی مطالب بخش نخست..... ۷۳

بخش دوم- چگونگی تداوم فرایند جرم انگاری بین المللی در زمینه قاچاق مواد هسته ای و

پرتوزا..... ۷۸

مقدمه..... ۷۹

فصل اول: مساعی بین المللی اخیر در امر مقابله با قاچاق مواد هسته ای و پرتوزا. ۸۱

مقدمه..... ۸۱

مبحث نخست: آخرین محورهای فعالیت آژانس بین المللی انرژی اتمی در جرم انگاری قاچاق

مواد هسته ای و پرتوزا..... ۸۳

گفتار اول: تأکید آژانس بر اتخاذ تدابیر و موازین علیه قاچاق مواد هسته ای و پرتوزا. ۸۳

گفتار دوم: گرایش آژانس بین المللی انرژی اتمی به تحقق عهدنامه ای بین المللی برای مقابله

کامل با قاچاق مواد هسته ای و پرتوزا..... ۸۶

مبحث دوم: آخرین خطوط رویکرد سازمان ملل متحد به جرم انگاری قاچاق مواد هسته ای و

پرتوزا در اسناد بین المللی..... ۸۸

گفتار اول: طرح کنوانسیون جهانی تحریم تروریسم هسته ای..... ۸۹

گفتار دوم: کنوانسیون بین المللی ایمنی فیزیکی مواد هسته ای و طرح اصلاح آن... ۹۰

مبحث سوم: مناطق عاری از سلاح هسته ای و نقش آنها در جرم انگاری قاچاق مواد هسته ای و

پرتوزا..... ۹۳

گفتار اول: مفهوم مناطق عاری از سلاح هسته ای و مصادیق آنها..... ۹۳

گفتار دوم: رابطه میان مناطق عاری از سلاح هسته ای و امکان مقابله با قاچاق مواد هسته ای و

پرتوزا..... ۹۶

فصل دوم: دورنمای جرم انگاری بین المللی در زمینه مبارزه و مقابله با پدیده قاچاق مواد هسته

ای و پرتوزا - طرح الگوها..... ۹۸

مقدمه..... ۹۸

مبحث نخست: دورنمای مقاطع رشد و تکامل فرایند جرم انگاری قاچاق مواد هسته ای و پرتوزا

گفتار نخست: دورنمای گذشته..... ۹۹

گفتار دوم: دورنمای حال و آینده..... ۱۰۱

مبحث دوم: الگوهای مناسب پیشنهادی برای تکوین جرم انگاری قاچاق مواد هسته ای و پرتوزا

گفتار نخست: الگوی ملی..... ۱۰۶

گفتار دوم: الگوهای فراملی..... ۱۰۸

الف - الگوی منطقه ای..... ۱۰۸

ب - الگوی بین المللی..... ۱۱۰

جمع بندی مطالب بخش دوم..... ۱۱۰

نتیجه گیری کلی..... ۱۱۴

کتابشناسی..... ۱۲۰

کتابهای فارسی..... ۱۲۰

۱۲۲	کتابهای خارجی.....
۱۲۳	مقالات فارسی.....
۱۲۴	مقالات خارجی.....
۱۲۵	اسناد.....
۱۳۲	پیوست ها.....

پیش‌گفتار

بررسی "فرآیند جرم‌انگاری قاچاق مواد هسته‌ای و پرتوزا" در شرایطی در چارچوب سازمان ملل متحد آغاز شد که مشکلات زمانی و مکانی، راه تحقیق و تفحص در این حوزه را دشوار و گاهاً غیر ممکن می‌نمود. از حیث زمانی، بذور اندیشه "جرم‌انگاری قاچاق مواد هسته‌ای و پرتوزا" به تازگی در کانونهای تحلیل و تصمیم‌گیری پاشیده شده بود و رویش جوانه‌های آن فراتر از سراب نبود. معضلی که مدت‌ها ذهن را به خود مشغول ساخته بود، دوری از این کانونها و قرار نگرفتن در متن و بطن مباحثات مذاکرات مجادلات و مبادلات اندیشه بود؛ راه بس دشواری طی شد تا این غصه سر آمد و روزنی به این کانونها یافت شد و شکار داده‌ها و اطلاعات میسر شد، بخش عمده‌ای از وقت و سرمایه تحقیق را مصروف اینکار نمودم. که همانطور که خواهیم دید، صرف رسیدن به این منابع در حوزه علوم انسانی و آنها در محدوده سیاست و حکومت، هموزن و هم‌اورد یک تحقیق کامل است.

از نقطه نظر مکانی، تحقیق در مکانی و در کشوری آغاز شد که، متأسفانه زمینه‌ای عاری از هر گونه اطلاعات، راهکار علمی و عملی داشت؛ که این امر طبیعی است. چرا که ضرورتی برای دسترسی به ابزار و منابع اینکار احساس نشده است، هر چند در حاشیه تحقیق منابعی جزئی موجود است، که البته نیاز تحقیق را در مبادی کار هم فراهم نمی‌آورد.

طرح "جرم‌انگاری^۱ قاچاق مواد هسته‌ای و پرتوزا" در چارچوب^۲ معیارهای نظامات کیفری داخلی یا ملی فی‌البداهه، نمی‌تواند قرارگیرد، چرا که مقیاسهای

1-Ilicit Trafficking In Nucleare Materials And Other Radioactive Sources

این عنوان در تمامی قطعنامه‌های آژانس بین‌المللی انرژی اتمی و اسناد مراجع ذیربط در امر انرژی هسته‌ای، بکار گرفته شده است.

۲-تاریخچه حوادث هسته‌ای و مجموعه نظام قراردادی حقوق هسته‌ای، حکایت از پیروی و متابعت پدیده‌های هسته‌ای از چارچوبهای بین‌المللی دارد.
برای اطلاع بیشتر نگاه کنید به

داخلی به جهت تنوع و تكثر و تابعیت از نظامهای سیاسی ، نمی تواند با این پدیده نسبتا جهانی مقابله نماید .

این امر باعث دشواری دو چندان تحقیق شده است ، چرا که عناصر و فرآیند جرم انگاری در حقوق داخلی ، تفاوت عمده ای ، معیارهای جرم انگاری و قاچاق مواد هسته ای در حوزه جهانی و بین الملل جزا مطرح^۱ و تعقیب نموده ایم . و تقریبا تمامی منابع قابل دسترسی و قابل استفاده برای این منظور ، در عرصه بین المللی ، تکوین و تبلور یافته است .

بدیع بودن این تحقیق از سوی دیگر ، بدین خاطر است که مطالعات و تحقیقات معموله، به موازات زمانی پیشرفت های حاصله در کانونهای تصمیم گیری بین الملل ، انجام گرفته است . و نوعی شیوه مراقبت و تعقیب در ملاحظه داده های روزآمد ، مد نظر قرار گرفته است . بطوریکه تا اواخر فوریه سال ۲۰۰۰ در جریان جزئی ترین تصمیمات و تحلیل های مجامع بین المللی و ذیربط درامر جرم انگاری ” قاچاق مواد هسته ای و پرتوزا قرار گرفته ام و هم اینک نیز با پیش بینی اقدامات آتی این مجامع مسیر تحقیق را تا مقصد نهایی این روند بین المللی - کیفری تداوم خواهیم بخشید .

عزم و اندیشه بدوی خود را در این تحقیق مرهون راهنمائیهای دلسوزانه استاد ارجمند جناب آقای دکتر علی حسین نجفی آبرند آبادی هستم ، که ذوق علمی و شوق روز افزون ایشان در شروع و تداوم این کار انگیزه نیرومندی برای اینجانب بوجود آورده که اگر غیر از این بود ، راه پرسنگلاخ این جستار طی نمی شد . صمیمانه از تمامی

Vera Gowlland , Drbbas “ Collective Responses To Illegal ACTS In International Law “ Martinus Nighoff Pub. 1990

۱- سابقه طرح جرم انگاری قاچاق مواد هسته ای و پرتو زا در حقوق جزای بین الملل ، موجود نمی باشد ، ولی خصائص و ماهیت بزهکاری در ارتباط با مواد هسته ای و پرتو زا ، اقتضاء دارد که این مقوله را در حقوق جزای بین الملل مطرح نمائیم . نگاه کنید به: Bassiauni; C – Nanda: A Treatise On International Criminal law “ Springfield, Thomas 1973. 2 Vols

زحمات ایشان تقدیر و تشکر می نمایم . در حوزه جزای بین المللی از عنایات شادروان دکتر منوچهر خزانی ریاست محترم سابق گروه حقوق جزای دانشکده حقوق دانشگاه شهید بهشتی ، کمال امتنان را داشته ، امیدوارم با بهره گیری از یادگارهای نوشتاری ایشان طرح جامع این تحقیق را پس از به ثمر نشستن اقدامات مجامع کیفی - بین المللی به انجام رسانم . از زحمات و توجهات اساتید عالیقدر جناب آقای دکتر رضا نوربها در قبولی داوری این پایان نامه و جناب آقای دکتر محمد علی اردبیلی در قبول مشاوره اینجانب و ارائه نقطه نظرات مفید ، کمال امتنان و سپاسگذاری را داشته و برای تمامی این بزرگواران آرزوی توفیق و تندرستی را دارم .

قهرمان - عیسی زاده

زمستان ۱۳۷۸ شمسی

فوریه ۲۰۰۰

مقدمه :

واژه حقوق در کنار مفاهیمی چون نظم ، عدالت ، انسانیت ، مدنیت ، توسعه و تعالی ، واقعی خود را باز می یابد ، مورد تغییر و تحلیل و تمایز قرار می گیرد و ریشه های آن در کنکاش اندیشه وران نمود می یابد و از این رهگذر است که فصلهائی چون فلسفه حقوق افزوده می شوند و به جامعیت و فراگیری این مجموعه از دانش بشری یاری می رسانند .

از اینرو شناخت مطالعه حقوق به طور روز افزونی نیازمند توانائی و شیوه خاص می گردد و بسان سایر رشته های علوم بشری ابزار تحلیل و ارزیابی خود را می طلبد . اصل و قاعده و قانون پدید می آیند و عهد و قرارداد و مقوله ایجاد می شوند و رسم و راه و روال تثبیت می گردند ، شاخه ها و شعبه های حقوق در پی اهداف خاص تعیین می شوند و حوزه های کار ، قلمرو خود را باز می یابند و حاصل اقدام اندیشه ورزان و کارورزان در هر حوزه ای اثری خاص بر بستر گستره حقوق جامعه و جهان می گذارد . در حوزه کیفری حقوق مانند سایر حوزه ها و شاید روشن تر و وسیع تر از سایر شاخه های حقوق نیاز به استفاده از ابزارهای خاص فکری و شیئی ، محسوستر است . از دیر باز اندیشه مکافات و مجازات در پی گناه و کردنکشی مطرح بوده است . چرا مجازات ؟ چگونه مجازات ؟ و چقدر مجازات ؟ از دغدغه های فکری و عملی دست اندرکاران قضائی جوامع بشری بوده و هست .

در حوزه چرا مجازات ؟ مکاتیب مختلف و متعدد و گاهاً متباین تکوین و ترویج یافته اند و هر کدام نظرات را در تعیین و توجه مجازات بیان داشته اند . اندیشمندان حقوق کیفری که در واقع فیلسوفان کیفری می باشند در تنویر چرایی مجازات آموزه های مؤثری ابراز داشته اند . اختلاف نظر^۱ و برداشت آنان باعث پیدایش مکاتیبی چون

^۱ - نگاه کنید به :

کاتوزیان ناصر " فلسفه حقوق " ماهیت و تعریف حقوق ، چاپ دوم انتشارات هفته سال ۱۳۶۶ ص ۱۲۳ الی ۳۴۵ و ۴۵۰ الی ۵۲۲

الهیون - طبیعیون و اجتماعیون شده است که هر دسته درباره فلسفه مجازات اصول ویژه ای ابراز داشته اند .

تفاوت در توصیف مجرمانه یک فعل خاص از یک دیدگاه تا دیدگاه دیگر از مظاهر شاخص^۱ بنیادهای متفاوت در فلسفه مجازات است . بحث قابلیت مجازات یک فعل خاص امروزه در حوزه " جرم انگاری " عنوان می گردد که یکی از فصول جرم شناسی مدرن است . عنوان تحقیق حاصل " فرآیند جرم انگاری قاچاق مواد هسته ای پرتوزا " است . که البته به جهت ماهیت مواد هسته ای پرتوزا جایگاه این بحث در حقوق جزای بین الملل می باشد چرا که دولتها و سازمانهای بین الملل هم اینک صلاحیت انحصاری بهره برداری از این مواد را دارا می باشند و در حوزه بین الملل است ، مباحثات و تبادل نظر و اتخاذ تصمیم در خصوص کنترل این مواد صورت می پذیرد . اگرچه قریب است نظام بین الملل را در این زمینه حقوق داخلی را تحت تأثیر قرار دهد .

عناصر قابل تعریف در عنوان تحقیق هر چند مألوف و ظاهراً مسبوق به ذهن می باشد ولی در ترکیب عنوان معنای خاص خود را می طلبند که نیاز به اندکی توضیح دارند .

" فرآیند جرم انگاری " یک جا بدین معنی است که مقدمات و مراحل برای معرفی رفتاری بعنوان بزه و فعل قابل مجازات و واکنش اجتماعی به صورت ملی یا فراملی ضرورت دارند . بدین توضیح که رفتار فرد ، گروه و یا سازمان یا دولت در ارتباط با مواد هسته ای به گونه ای است که مواجه با واکنشهایی در حوزه بین المللی یا ملی می گردد. این واکنشها مدارج و مراحل دارند و از نقطه ای آغاز و به مرور تکوین و

صانعی پرویز " حقوق و اجتماع " جلد اول دانشگاه شهید بهشتی سال ۱۳۵۵ بخش اول ص ۱۵ الی ۴۷
۱ - برای اطلاع بیشتر از تحولات حاصله در نظامات حقوقی به منابع عمومی تاریخ حقوقی و بخصوص به منابع زیر نگاه کنید:

- نجفی ابرند آبادی علی حسین " متون درسی تاریخ تحولات کیفری " دانشگاه شهید بهشتی ، دانشکده حقوق سال ۱۳۷۷-۷۸ .

- برارل ژان تاریخ اندیشه های کیفری ، ترجمه دکتر علی حسین نجفی ابرند آبادی ، انتشارات دانشگاه شهید بهشتی چاپ دوم سال ۱۳۷۳ .

تدوین و تحول پیدا نموده و در آستانه اعلام رسمی این رفتار به عنوان ، فعل قابل مجازات و واکنش قانونی قرار گرفته است .

” جرم انگاری “^۱ همانطور که مذکور افتاد ، از مفاهیم شناخته شده جرم شناسی است و در ترکیب عنوان تحقیق بدین معنی است که : رفتار یا رفتارهایی جدید به موجب قانونی مشمول مقررات کیفری قرار می گیرند که البته برای تحقق این امر مقتضیات خاصی باید اجتماع نماید و عناصر لازم برای معرفی نمودن این رفتار به عنوان فعل مجرمانه باید گرد هم آیند .

از آنجا که ” جرم انگاری “ از مفاهیم کلیدی در تبیین جرم و عواقب آن و نوع واکنش اجتماعی اعم از واکنش ملی و بین المللی است ، به همین جهت در متن تحقیق فصل جداگانه ای به این عنوان تخصیص داده و مشروحا مورد بحث قرار می گیرند .

” قاچاق “^۲ از دیگر واژه های بکار رفته در این عنوان است که عموما به حمل و نقل غیر قانونی کالا اطلاق می گردد . اما در مورد ” مواد هسته ای پرتوزا “ معنای وسیعتری می نماید که شامل هرگونه دخل^۳ و تصرف غیر مجاز اعم از حمل و نقل و خرید و فروش و ذخیره و تجزیه و ترکیب و بهره برداری می گردد . مصادیق قاچاق ” مواد هسته ای و پرتوزا “ در هنگام بررسی طرح کنوانسیون^۴ تحریم اعلام تروریسم هسته ای ، روشن تر مورد بررسی قرار خواهد گرفت . و اما مواد هسته ای^۵ و پرتوزا را که واژه های شاخص در ترکیب ، عنوان تحقیق می باشند . به این معنی هستند : بدوا مواد هسته ای^۶ ” که شامل طبقه ای از مواد طبیعی و ترکیبی است که نگهداری آنها مشمول

۱. Crimenalization

^۲ - برای دیدن تعریف کامل جرم انگاری رجوع کنید به نجفی ابرند آبادی (علی حسین) و هاشم بیگی (حمید) دانشنامه جرم شناسی - انتشارات شهید بهشتی سال ۷۷ ص ۷۶-۷۷ .

3. Smuggling – Illicit

4. Draft Convention – The Suppression Of Acts – Nuclear Terrorism / United Nation / General Assembly 24 – February – 7 March 1997

5. Nuclear Material And Other Radioactive Sources

^۱ - این تعاریف برگرفته از طرح کنوانسیون تحریم تروریسم هسته ای و به موجب بندهای نه گانه ماده یک کنوانسیون مذکور و هم چنین براساس طرح معاهدتی آژانس بین المللی انرژی اتمی ، سازمان پلیس بین الملل ، و سازمان گمرکات جهانی است . برای اطلاع بیشتر رجوع کنید به :

اقدامات خاص و ایمنی و حفاظتی است. در تحقیق حاضر تأکید بر عناصری چون اورانیوم، پلوتونیوم، توریم خواهد بود. مواد پرتوزا که در برگیرنده ذرات تشعشع زا می باشند که به هنگام آزاد شدن، اشعه هایی چون آلفا، بتا و گاما و ذرات لوترونی را متصاعد میسازد. هر دو نوع از این مواد بسته به خواص طبیعی و ترکیبی خود دارای اثرات تخریبی و سمی فوق العاده می باشند که در تحقیق، روشنتر مورد بحث قرار خواهند گرفت.

در باب روش تحقیق، تکیه بر نوعی مراقبت و تعقیب داده های بین المللی مربوط به موضوع بوده است. تلاش بر این شده است که آخرین تحولات مربوط به بحث قاچاق "مواد هسته ای و پرتوزا" و تصمیمات متخذه از سوی مجامع بین المللی و منطقه ای ذیربط، در خصوص، موضوع را پیدا نموده و در حالت مقایسه ای در طول و عرض عرصه تحولات کلی مورد بررسی قرار گیرد.

بررسی طولی یا عمودی مربوط به مقایسه و تحلیل و جمع آوری اسناد و مستندات یک مجمع خاص ذیصلاح در باب موضوع تحقیق می شود که اهمیت ویژه ای در دستاورهای تحقیق داشته و دارد.

در این نگرش، میزان رشد تحولات در یک عرصه خاص مورد ارزیابی و بررسی قرار می گیرد. برای مثال: در عرصه آژانس بین المللی انرژی اتمی، مقایسه طولی و عمودی تحولات و تصمیمات در قالب قطعنامه ها و اجلاس ها و برنامه های مربوطه ما را به میزان جدیت و آمادگی این آژانس برای اعلام رسمی قاچاق "مواد هسته ای و پرتوزا" در حوزه بین المللی یا در میان کشورهای عضو آژانس رهنمون می سازد. راه یافتن و پیدا کردن، نکته اتکاء و زاویه دید مجامع تصمیم گیری در باب موضوع تحقیق، در

ضمن این مقایسه طولی بدست می آید ، به عبارت دیگر در مقایسه و بررسی طولی ، جای پای حرکت مجامع مذکور به سوی رشد و بالندگی در خصوص موضوع ، قابل شناسایی بوده و همین موضوع باعث بدست آمدن موازین و معیارهای خاص در اتخاذ تصمیمات مربوط به سرنوشت موضوع می شود . این امر از اهمیت ویژه ای برخوردار است . برای مثال در غالب قطعنامه های سالیانه آژانس بین المللی انرژی اتمی در باب^۱ اتخاذ تدابیر لازم برای مقابله با قاچاق ” مواد هسته ای و پرتوزا “ ، به نوعی منطق و معیار بر می خوریم که هر سال در قالب قطعنامه ای به صورت صریح یا ضمنی اعلام می شوند ، هر قطعنامه با یادآوری قطعنامه های سالیان گذشته ، این فکر را القا می نماید که آژانس بین المللی انرژی اتمی ، در قالب فرایندی مستمر و رشدی آهنگین گام به گام به جلو حرکت می کند و با منطقی خاص ، هدفی خاص را دنبال می نماید . البته شناخت و اعلام صریح این موازین در حوصله این تحقیق یا حتی در طرح این جستار قرار نمی گیرد . شاید شارحین متون نهایی این اسناد در آتیه ، روش خاصی برای شناخت و تحلیل معیارهای این فرآیند پیدا نموده و بحث کاملتری در معرض نظر محققان این موضوع قرار دهند ، هر چند مرور کلی اسناد موجود در آن راستا به تنهایی نیز معیارهای بدست می دهد که فهم و برداشت شخص را به هنگام بررسی موضوع یاری می دهد .

بررسی عرضی^۲ یا افقی در روش تحقیق این پایان نامه که در خلال ارائه و استناد به اسناد مراجع و مجامع بین المللی ، منطقه ای ، قطبی و ملی نمود پیدا می

^۱ - گزارش فشرده فعالیت های آژانس بین المللی انرژی اتمی تا سال ۱۹۹۶ درباره اقدامات معمول برای مقابله با قاچاق مواد هسته ای و پرتوزا در این منبع گرد آمده است .

- IAEA Year Book / Edited 1996

- IAEA Year Book / Edited 1998

۲- غالباً اشاره به مجامع ذیصلاح در امر انرژی هسته ای است که هر کدام به نحوی در امر کنترل و مقابله با قاچاق مواد هسته ای و پرتوزا و یا ایمنی مواد هسته ای و پرتوزا و یا استفاده صلح آمیز از انرژی هسته ای ، اتخاذ تصمیم می نمایند ، اهم این مجامع که در طول تحقیق و بنا به ضرورت از آنها اسم به میان خواهند آمد عبارتند از :

- کمیته ششم مجمع عمومی سازمان ملل Sixth (legal) Committee/ United Nation – General Assembly

- INTERPOL

- سازمان پلیس بین الملل

- WCO

- سازمان گمرکات جهانی